

Mitja Gobec

**NEKAJ NAPOTKOV IN
NASVETOV ZA
DELO S STAREJŠIMI PEVCI**

Na Ptuju, november 2024

Uvod

Kar 54 let sem vodil različne zборе. Med njimi so bili posamezni starejši pevci, ki jim je bilo treba posvetiti več pozornosti.

Starejši pevci so navadno bolj željni prepevanja in so pevsko bolj disciplinirani, imajo pa večje glasovne težave – hrapav ali rezek glas, zmanjšan pevski obseg, glasno dihanje in hropenje ter slabši pevski spomin. Zaradi prvih dveh lahko izstopajo iz skupne barve zbora. Deset let sem vodil tudi zbor upokojencev. Delo s starejšimi pevci zahteva precej več znanja, ne le zborovodskega. Starejšim pevcem godi, če jih na vajah med študijem pesmi zborovodja pohvali in razvedri. Tudi upevanja takega zbora so drugačna. Veliko štejejo pogovor s pevci in splošne informacije o glasbi in glasbenikih. Dobrodošle so šale in anekdote.

Pogovor o izbiri sporeda

Zborovodja naj oblikuje spored v dogovoru s pevci, pri čemer naj jim omogoči, da predlagajo skladbe. On bo ocenil, ali so primerne in ali bi jih zbor zmogel. Prav gotovo je, da skladbe ne smejo biti predolge. Na začetku sezone naj oblikuje in predstavi celoten spored, ki ga namerava z zborom naštudirati. Pri tem naj opozorim, da naj se zborovodja izogiba temu, da bi sam prirejal pesmi za zbor, če tega ni vešč, in jih predstavljal na javnih prireditvah.

Sedežni red na vajah

Nekateri starejši pevci, ki imajo slabše pevske dispozicije (posluh) in slabši spomin, morajo sedeti med pevci, ki so samostojnejši. Pevce je treba navaditi, da pojejo iz not, čeprav jih ne poznajo. Se jim pa v spomin vtisneta vizualna slika partiture in predvsem besedilo.

Primernost izbranih skladb glede na vsebino, starost, obseg

Ko se zborovodja s pevci dogovori za skladbe, ki jih bodo naštudirali v prihajajoči sezoni, mora pri izbiri upoštevati pevske in mentalne sposobnosti svojih pevcev. Skladbe morajo biti po vsebini primerne starosti pevcev in okolju, v katerem zbor deluje. Starejši pevci imajo radi pesmi iz mladosti in tiste, ki so jih peli vse življenje, čeprav so lahko videti neprimerne za to starost (na primer: *Na juriš*, *Možila bi se rada* itd.). Zborovodja mora pri izbiranju skladb upoštevati zmanjšane obsege pevcev. Zato velja osnovno priporočilo:

sopran: od c1 do f2

alt: od gis do c2

tenor: od c do f1

bas: od f do c1

Izjemoma je sprejemljiv kakšen ton višje ali nižje od navedenega, saj lahko najvišji ton zapojeta le eden do dva pevca iz glasu – ki to zmoreta.

Študij nove skladbe

Beseda o skladatelju, prirejevalcu (anekdota)

Posvetite veliko pozornosti avtorju skladbe. Opišite njegovo življenje in njegov skladateljski slog. Starejši pevci neverjetno pozorno poslušajo take zgodbe. Če poznate katero od anekdot, primernih za skladbo, jo povejte. Smeh ne pomeni za pevca le zabave, ampak se mu stresa prepona, kar je dobra predpriprava za upevanje in petje. 😊

Upevanje

Večjo aktivnost pevcev boste dosegli, če bodo pevci med upevanjem stali. Pri dihalnih vajah morate doseči, da dihajo globoko (abdominalno in klavikularno), predvsem pa naj se poslušajo, da bo njihovo dihanje kolikor toliko manj slišno. Nekateri se bodo morali kar potruditi. Upevanje (vaje) naj se začne v višjih legah in gre postopoma navzdol. Vaje izvajamo do višine ali nižine, ki jo nekateri še zmorejo, drugi ne več. Nič hudega. Iz izkušenj vem, da so pevci v sezoni pridobili kakšno terco pri obsegu navzdol ali navzgor.

Pri upevanju preprostih vzorcev predlagam metodo postopnega izločanja pevcev. Ko vajo večkrat ponavljamo, naj organizirano (z zborovodjevo kretnjo) ponehavajo peti posamezni pevci in pevke, tako da ostane na koncu samo eden/ena. Zborovodja bo tako odkril, kateri

so tisti pevci, ki barvno niso usklajeni s celoto. To bo seveda upošteval pri forte mestih v skladbah.

Besedilo

Pri besedilu ravnajte podobno kot pri skladatelju. Če je pesem izvirna, povejte kaj o pesniku. Če je ljudska, pa o pokrajini, običajih in podobno. Predvsem pa opišite zgodnico besedila. To si bodo takoj zapomnili. Besedilo pesmi pripravite v razmnoženi pisni obliki, da ga lahko vzamejo domov. S tem boste dosegli, da bodo nekateri vzeli stvar resno in ga doma prebirali. Na naslednji vaji ponavljajte besedilo v obliki proste recitacije.

Posnetek skladbe

Če najdete primerno dober posnetek skladbice, ki se jo nameravate učiti, zavrtite pevcem posnetek skladbice, s pripombo, da jo boste vi gotovo bolje zapeli 😊 (motivacija!). Skladbico poslušajte večkrat.

Note

Pevcem je treba dati v roke čitljive in dovolj velike note. Vpisani morajo biti vdih, da na vajah za to ne izgubljam o časa. Vnesite v besedilo fonetične popravke izgovorjave in vpišite dinamiko, če še ni. Med petjem naj pevci držijo

note tako, da vidijo onkraj njih zborovodjo (ne prenizko in ne previsoko).

Zgradba skladbe (oblika skladbe)

Priporočam, da izbirate skladbe v mali pesemski obliki, kitične in s preprosto glasbeno obliko. Eno do dve strani. Kitične pesmi so primerne tudi zato, ker se, ko se pevci naučijo svoje glasove, menja le besedilo.

Značaj glasbene oblike (pevski tip, plesni tip)

V slovenskem ljudskem izročilu imamo dva tipa skladb: pevski tip, pri katerem je poudarek na vsebini, besedilu in interpretaciji, in plesni tip, pri katerem je skladba zapisana v plesnem taktu. Lahko so polka, valček ali katera druga plesna oblika. Za pevski tip ljudske skladbe je značilno, da se vedno samo poje, pri plesnem tipu pa je lahko tudi instrumentalna spremljava, ali pa je izvedba samo instrumentalna. Za tip skladbe so značilni tudi poudarki. Pri pevskem tipu so vezani na besedne poudarke, pri plesnem pa na težko dobo v taktu.

Vloga posameznega glasu v skladbi (vodilni glas)

Preproste skladbe so lahko enostavne harmonizacije, navadno je melodija v najvišjem glasu (S ali T), torej je izpostavljen najvišji glas. Pri bolj umetelnih pa to ni nujno.

Za koroške ljudske (Švikaršič, Dev, Lebič) je na primer napev v srednjem glasu, zato mora biti izpostavljen srednji glas, drugi naj pojejo tačas tišje. Podobno velja tudi za pesmi s solistom. Za lažje sledenje svoji pevski liniji si lahko pevci barvno poudarijo svojo linijo. Zborovodja mora paziti, da se ne bi zgodilo, da bi basi peli oktavo nižje s sopranom. To je zelo moteče in se imenuje »šuštar bas«.

Ponavljjanje v skladbi (repeticija) in zadevanje tonov

Poleg tega, da se v kitični obliki skladbic notna slika večkrat ponavlja, razen morda konca skladbe, se lahko ponavljajo tudi posamezni pevski odseki (sicer z drugačnim besedilom). Na to je treba pevce še posebej opozoriti, da se miselno in spominsko ne obremenjujejo. Obratno je s težjimi mesti v skladbah. Ta je treba intonančno izčistiti (če gre, tudi individualno) in v počasnejšem tempu.

Pevcem včasih in na nekaterih mestih ne uspe zadeti pravega tona. Gre za intervalni skok s prejšnje note navzgor ali navzdol. V takih primerih si pomagamo s preprosto metodo primerjave z začetkom znane pesmi:

m3↑: *Lipa zelenela je ...*

v3↑: *Hej Slovani ...*

č4↑: *Žive naj vsi narodi ...*

č5↑: *Na juriš ...*

m6↑: *Oj, rožmarin ...*

v6↑: *Po jezeru ..., Zakrivljeno palico v roki ...*

m7↑: *Kaj boš, kaj boš za mano hodil ...*

m3↓: *Tri tičice, tri tičice so morje obletele ...*

v3↓: *Hej, Slovani* (obrnjen motiv)

č4↓: *(Oj,) ta soldaški boben ...*

č5↓: *Kam bova vandrala, vandrovec moj ...*

m6↓: *Hribčki, ponižajte se ...*

v6↓: *Polje, kdo bo tebe ljubil ...*

m7↓: *Kaj boš za mano hodil* (obrnjen motiv)

Poiščite primere, ki jih pevci poznajo. Zapišejo naj si jih v note.

Spominsko usvajanje

Najprej naj pevci pojejo iz not, pozneje pa na pamet. Ko bodo pevci znali vsak svoj glas, lahko zborovodja združi po dva glasova. Pri mešanem S in A, pri moškem pa T1 in T2. Pri ženskem seveda S1 in S2. Ko zbor skladbo že zna za silo, se izogibajte spremljanju z inštrumentom. To je nepotrebna potuha. Ponovno zavrtite posnetek skladbe. Ne pozabite na vsaki naslednji vaji ponoviti vseh naučenih pesmi, da jih ne pozabijo. Lahko pa ponovite samo težje dele skladbe. Pri tem posebej priporočam, da zborovodja na vajah šepetaje izgovarja besedilo, kar je v pomoč številnim pevkam in pevcem, ki ga morajo gledati. To velja zlasti za nastope in koncerte. Po nastopih analizirajte izvedbe, kje je šlo kaj narobe in kaj je treba popraviti.

Petje na pamet

Iz izkušenj vem, da je zbor starejših pevcev mogoče naučiti petja na pamet. Vendar morajo to vedeti na začetku sezone. S svojim zborom sem dosegal, da so pevci na letnem koncertu vse pesmi znali na pamet. Nekatere so bile težje. Bili so močno motivirani in so se učili tudi doma.

Intoniranje

Intoniranje na inštrumentu, akordični intonirki ali z glasom mora biti zelo jasno. Pevci morajo biti 100-odstotni pred začetkom skladbe, kateri je njihov začetni ton. Priporočam, da naj zborovodja že na vajah utrjuje začetni vstop po intonaciji. Če je le mogoče, naj pevci ne ponavljajo intonacije z glasom. Zborovodja naj poišče primerno tonaliteto, ki je za zbor najprimernejša.

Izgovorjava – fonetika

Izgovorjava besedila je pri starejših pevcih včasih velika težava. Predvsem soglasniki (sičniki, šumniki) so pogosto nejasni ali pa bolj rezki. K temu pripomorejo razne težave, kot so zobne proteze, prebolena možganska kap, dolgoletno kajenje, splošno opešanje zdravja in sluha ter podobno. Zato je treba posebno pozornost posvetiti temu poglavju. Razumljivo petje soglasnikov pripomore tudi k čistejši intonaciji. Pevcem je treba razložiti, da pri petju

nekaterih nezvonečih soglasnikov na koncu besed ne pojemo. Na primer *z* se poje kot *s*; *g* se poje kot *k*; *j* navadno izpuščamo. Soglasniški dvojec *ts*, *ds* se izgovarja kot *c*. Če je na koncu besede soglasnik in na začetku naslednje besede isti soglasnik, se izgovarja kot eden. Primer: *hrib brežina*, pevsko: *hri-bre-ži-na*. Izjemi sta glas *l* in *v*, ki ju izgovarjamo kot dvoustnični *ɥ*. Primer: *misel lepa*, pevsko: *miseɥ lepa* ali: *žrtev velika*, pevsko: *žrteɥ velika*. To ne velja za samoglasnike: *lepa Anka*, pevsko: *lepa Anka*. Pri petju je delitev besed drugačna kot v slovenskem pravopisu. Pri petju zvenijo in pojemo samo vokale: *a*, *e*, *i*, *o*, *u* in polglasnik *ə*. Če je zadnja črka zloga soglasnik, ga vedno prenesemo na naslednji zlog.

Nekaj primerov: *Čez mrzli laz sem k nam je v vas ...* pevsko: *Če smr-zli las sem knam je uvas ...*; *Sol-ze v očeh krog ust na-smeh ...* pevsko: *Sou -ze vo-čeh krok ust na-smeh ...*; *je imel ko tja za dver ves plah je šel ...* pevsko: *jej-meɥ ko tja za dver ves plah je šeɥ*.

Posebno poglavje so dialekti slovenskih pokrajin: dolensko akanje, Primorci izgovarjajo namesto *g-ja – h*; kvaliteta samoglasnika *e* je v različnih koncih Slovenije različna, Prekmurci govorijo namesto *v-ja – f* in tako naprej. Takih in podobnih primerov je veliko in jih mora zborovodja s pevci vaditi, preden začnejo peti.

Vdih, dihi

Zaradi zmanjšane zmogljivosti pljuč pevcev moramo določiti pogostejše dihe med petjem. Najdaljša fraza v enem dihu naj bodo štirje takti. Če ne gre, uporabite kombinirano (mešano) dihanje. To je tako, da polovica pevcev poje do določene note in vdihne, druga polovica to stori čez noto ali dve. Vdih naj bo mehak in čim manj slišen.

Dirigiranje

Zborovodja mora pri vodenju starejših pevk in pevcev uporabljati jasne in nekoliko večje kretnje. Jasno mora biti nakazana prva (težka) doba z gibom navzdol. Prav tako morajo biti jasno nakazani vstopni gibi posameznega glasu. S tem bo zagotovljena točna vertikalna izvedba skladbe. Ko se bosta zbor in zborovodja navadila drug na drugega, bo lahko zborovodja uspešno oblikoval tudi fraze in dinamiko petja. To pa je končni namen vsake izvedbe.

Metoda za koncentracijo, skupno delo

Med posameznimi upevalnimi vajami naj se pevci sprostijo in se za nekaj časa primejo za roke. S psihološkega vidika je fizična povezava med pevci uglaševanje pevcev na isto frekvenco. Zakaj? Spomnimo se športnikov: odbojkarji, košarkarji in drugi kolektivni športniki. Po vsaki dobljeni točki plosknejo skupaj z rokami. S tem sporočajo: »Počnemo isto stvar, enaki in enotni smo kot moštvo.« Tudi mi pevci: »Na vaje prihajamo iz različnih okolij, razpoloženj, stresnih situacij.

Zdaj pa smo skupaj in bomo skupaj nekaj lepega ustvarili. Torej se uglasimo na isto telesno frekvenco.« Iz izkušnje vem, da posamezni pevci niso užaljeni, če jih zborovodja na določenih mestih v skladbi utiša. Iz istega razloga sem prakticiral, da je na visokih sopranskih mestih (F2, G2) pela najvišji ton samo ena pevka, ki to zmore.

Osebnost zborovodje

Zborovodja, ki vodi zbor starejših pevcev in pevk, mora biti predvsem izredno potrpežljiv. Med vajami ne sme pokazati nervoze in se ne sme znašati nad posamezniki. Zavedati se mora, da so pevske vaje skupno delo in da je tudi njegov uspeh odvisen od uspešnosti pevcev. Na vajah mora biti njihov vzor. Spodrseljaje in nerodnosti posameznikov mora obrniti na šalo. Le tako jih bo motiviral in dosegel svoj cilj. Zbor mora naučiti, da mu bo sledil in izvajal skladbe solidno, intonančno čisto in da ga bodo med petjem gledali. Ponavljam še enkrat. Starejši pevci so zelo občutljivi na žalitve in zborovodjeve opazke. Če se zborovodji to kljub temu zgodi, naj se pevki ali pevcu javno opraviči. Po vajah pa naj nazdravita. Taka poteza mimogrede izboljšuje tudi ugled zborovodjeve osebnosti.

Splošni napotki

Delo z zborom starejših pevcev je lahko zelo lepo. Če je zborovodja dober glasbenik, bo sam opazil napredek in se potrudil, da bo tudi vzdušje na vajah (in po njih) zdravo in uspešno. Naj ne pozabi dati posameznim pevcem priložnosti, da kaj vprašajo ali pa da česa v skladbi (notah)

ne razumejo. Zborovodja naj pevce občasno vpraša, kaj menijo o njegovem delu in kako zbor napreduje. Pogosto naj jih pohvali. Naj jim neprestano govori o glasbi, saj bodo temu radi prisluhnili. Naj da možnost kateremu pevcu, da pove šalo. Če ga bo kakšen pevec prosil za individualno pomoč, naj mu ustreže. Sam sem praticiral način ločenih vaj. Prva polovica vaje dva glasova, druga polovica ves zbor. Naslednja vaja: druga dva glasova, druga polovica vaje ves zbor. To prakso smo uveljavljali prve tri mesece v sezoni. Pozneje pa samo skupne vaje. Na ta način sta tudi zbranost pevcev in disciplina boljši. S tem načinom vaj smo se na novo naučili od 10 do 12 pesmi v sezoni. Zgodilo se je tudi, da je prišel na vajo kateri izmed članov (običajno pevec) nekoliko okajen. V takem primeru sem ga prosil, da vajo posluša kot nekakšen član komisije. Vedno so privolili. Če zbor po vajah ali na zabavah prepeva katero od pesmi s sporeda, naj zborovodja ne dirigira, ampak naj poje zraven kot pevec. S tem bo dosegel večjo samostojnost pevcev. Predsednik zbora naj posameznim članom ob osebnih praznikih ali drugih praznikih čestita. Take poteze povezujejo zbor. Še in še bi lahko nanizal lepih trenutkov pri delu s starejšimi. Če je zborovodja mlajši, mora biti toliko bolj obziren do starejših in jih spoštovati, če hoče, da bodo skupaj dosegli zadovoljiv rezultat. Zborovodja se mora zavedati, da pevci prihajajo na vaje prostovoljno (dobo službe so že opravili), zato mora biti potrpežljiv in prijazen med delom in v odnosu do pevk in pevcev.

4. Medvedov ples

(Radvoj Rehar)

Vasliji Mirž

Tempo kolo

Ple-si, ple-si, ko-sma-ti-nek, da te vi-di ma-min si-nek, da te
Ple-si, ple-si, ko-sma-ti-nek, da te vi-di ma-min si-nek, ple-si, ple-si,
10 naraščati polagoma na *mf* *mf*
vi-di ma-trin si-nek. V le-vo, v de-sno dva ko-ra-ka,
ko-sma-ti-nek, da te vi-di si-nek. V le-vo, v de-sno dva ko-ra-ka,
17 naraščati polagoma na *f* *f*
sem-kaj tja-kaj, sem-kaj, tja-kaj, še dva ta-ka!
sem kaj tja-kaj, še dva ta-ka! Hi-tro bru-si no-gi bo-si,
25 Hi-tro bru-si no-gi bo-si
Oj! Oj! za-me,
bi-tro bru-si no-gi bo-si, za-me,
30 *ff* a tempo
za-se kru-ha pro-sil! Za-me, za-se kru-ha pro-sil!
za-se

Napotek za študij skladbe: Po usvojenem besedilu začnemo učiti najprej 2., nato 1. alte (ostinato s poudarjenimi tenuti), šele nato soprane. Nato pojemo skupaj oba alta in še soprana. Tempo skladbe (kólo) naj bo ves čas enakomeren in ne prehitet. Dinamiko je treba dosledno upoštevati tudi pri ponavljanjih.

Moški zbor

Pod rožnato planino

(slovenska ljudska)

préc. Danilo Bučar

Veselo - prísérno

1. Pod rož - ma - to pla - ni - no gra - bi - la je se - no, od ve -
mf 2. Pri - vri - skal dol g pla - ni - ne se - dav mlaj - ši sin, ji pri -
mf 3. Si - cve - tje o - gle - du - je na - bra - no prav - skr - bno, si ve -
* napev v 2. tenorju

5. 1. se - lja in ra - do - sti si je pe - la - pe - smi - co, od ve co.
2. ne - sed - ki - to cve - tja je s teh rož - na - tih pla - nin, ji pri - nin.
3. se - lo pe - smi po - je - in te gm - bi - več se - no, si ve - no. 4. Za -
* Solo
* napev v 2. tenorju

9. 4. kaj - si fan - tiš pri - šel, da zmc - šal s'ni gla - vo? / Tutti Ko - bjaz
murmuraje
* napev v 2. tenorju

13. 4. te - be ne po - zna - la sr - ce mo - je bi mi - mo blo. / Ko - bjaz blo.
rit. 1. 2.

Napetek za študij skladbe: Po usvojenem besedilu začnemo najprej peti z 2. basi, nato s 1. tenorji. Nato s 1. basi in nazadnje z 2. tenorji. 2. tenor in pozneje 1. bas solo morata biti izpostavljena (napev). Natančno naučite zadnji sistem v 1. in 2. basu.

Iz daleke zemlje

(ljudska iz Borištofa na Gradiščanskem)

Mešani zbor

prir. France Marolt

Živo ♩ = 96 (Točak)

1. Iz da - le - ke zem - lje hu - sa - ri i - de - ju, hu - sa - ri i - de - ju,
 2. Hu - sa - ri, hu - sa - ri, vi le - pi ju - na - ki, du - ša se ve - se - li,
 3. Od ra - do - sti du - ša i sr - ce mi ku - ca, to vam je živ - lje - nje,
 4. O - tec, dra - ga ma - ti, naj - te ža - lo - va - ti, na brem več zdr - ža - ti,

1. Iz da - le - ke zem - lje hu - sa - ri i - de - ju, hu - sa - ri i - de - ju,
 2. Hu - sa - ri, hu - sa - ri, vi le - pi ju - na - ki, du - ša se ve - se - li,
 3. Od ra - do - sti du - ša i sr - ce mi ku - ca, to vam je živ - lje - nje,
 4. O - tec, dra - ga ma - ti, naj - te ža - lo - va - ti, na brem več zdr - ža - ti,

* napev v sopranu

7

1. pri nas o - sta - ne - ju, hu - sa - ri i - de - ju, pri nas o - sta - ne - ju,
 2. ka - da na vas mi - sli, du - ša se ve - se - li, ka - da na vas mi - sli,
 3. mla - den - com ve - se - lje, to vam je živ - lje - nje, mla - den - com ve - se - lje,
 4. hu - sar o - čem bi - ti, ne brem več zdr - ža - ti, hu - sar o - čem bi - ti.

1. pri nas o - sta - ne - ju, hu - sa - ri i - de - ju, pri nas o - sta - ne - ju,
 2. ka - da na vas mi - sli, du - ša se ve - se - li, ka - da na vas mi - sli,
 3. mla - den - com ve - se - lje, to vam je živ - lje - nje, mla - den - com ve - se - lje,
 4. hu - sar o - čem bi - ti, ne brem več zdr - ža - ti, hu - sar o - čem bi - ti.

husari - lahka konjenica, ki je nastala v 15. in 16. stoletju v bojih s Turki
 srce mi kuca - srce mi bije
 najte žalovati - ne žalujte
 otec - oče
 na brem - ne morem

Napotek za študij skladbe: Začnite z basi (durova lestvica navzdol). Pri tej pesmi pazite na akcente, ki so v ženskem delu enaki, v moškem pa različni. Čar tega madžarskega plesa (točak) je v poudarkih. Tempo naj bo živ in iz kitice v kitico nekoliko počasnejši. Pazite na izreko narečnih besed. V 6. taktu natančno naučite alte.